

Chudobní pracujúci v EÚ a ich základné charakteristiky

Silvia Šipikalová¹

¹ Katedra sociálneho rozvoja a práce, Národohospodárska fakulta, Ekonomická univerzita v Bratislave, Dolnozemska cesta 1, 852 35 Bratislava, silvia.sipikalova@euba.sk

Grant: VEGA 1/0103/12 (50 %)

Název grantu: Trh práce vo väzbe na ekonomický rast v kontexte spoločensko-ekonomických zmien.

Grant: ITMS 26240120032 (50 %)

Název grantu: OP VaV: Vytvorenie excelentného pracoviska ekonomického výskumu pre riešenie civilizačných výziev v 21. storočí. Podporujeme výskumné aktivity na Slovensku/Projekt je spolufinancovaný zo zdrojov EÚ.

Oborové zamčrení: AH Ekonomie

© GRANT Journal, MAGNANIMITAS Assn.

Abstrakt Jedným zo základných ľudských práv občanov EÚ je právo na prácu a z neho vyplývajúce právo na primeranú odmenu. Pracovný príjem by tak mal zabezpečovať uspokojovanie základných potrieb človeka na primeranej úrovni. Avšak v súvislosti so spoločensko-ekonomickým vývojom sa objavuje na trhu práce nový typ pracujúceho – chudobní pracujúci. I keď chudobní pracujúci nie sú v centre pozornosti čelných predstaviteľov EÚ, súčasťou monitorovania sociálnych indikátorov sa stal aj nový ukazovateľ – riziko chudoby pracujúcich. Miera rizika chudoby pracujúcich sa stala súčasťou pravidelného štatistického zisťovania o príjmových a životných podmienkach, na základe ktorého hodnotíme a porovnávame v našom príspevku veľkosť a vybrané indikátory chudoby pracujúcich v členských štátoch EÚ.

Kľúčová slova Chudoba, chudoba pracujúcich, osobnostné charakteristiky, štruktúra domácností, zamestnanecké charakteristiky

Ponthieux 2010, Fraser et al. 2011, Corluy-Vandenbroucke 2012) či účinok nízkych miezd na chudobu pracujúcich (Cooke a Lawton 2008, Andreš-Lohman 2008, Nolan et al. 2010, Grimshaw 2011). Všetky štúdie približujú charakteristiky chudoby pracujúcich a vysvetľujú ako zapríčiňujú chudobu pracujúcich. Existujú viaceré skutočnosti, ktoré zapríčiňujú chudobu pracujúcich. Buď pracujúci zarába nízku mzdu a príjmy ostatných členov rodiny nestačia na vyvarovanie sa chudobe alebo sú príjmy pracujúcich síce nad hranicou chudoby ale môžu sa stať chudobnými kvôli zloženiu ich domácnosti. Domácnosť je tak spájaná s dvoma vplyvmi na ohrozenie chudobou: 1. Vysoké potreby a nízka pracovná intenzita, 2. Verejné transfery a dávky nie sú postačujúce na vytiahnutie domácnosti z chudoby (Spannagel 2013). Cieľom nášho príspevku je zhodnotiť a porovnať veľkosť i charakteristiky chudobných pracujúcich v krajinách EÚ podľa zaužívaných európskych definícií s využitím štatistického zisťovania o príjmoch a životných podmienkach. Táto údajová základňa je v súčasnosti najkomplexnejším zisťovaním pre účely porovnávania členských krajín EÚ.

1. ÚVOD

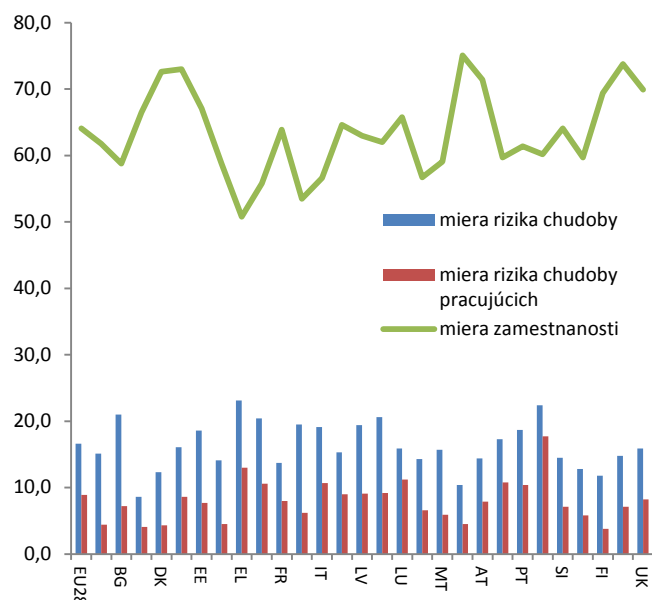
Napriek tomu, že mať prácu sa považuje za základný predpoklad ako sa vyvarovať chudobe, bolo 8,9 % pracujúcich v roku 2012 chudobných v priemere EÚ28. Fenomén chudoby pracujúcich je spájaný predovšetkým s nárastom nízkoplatenej a neštandardnej zamestnanosti v sektore služieb v postindustriálnej etape spoločenského vývoja. V súvislosti s jej šírením v členských krajinách prijala Európska únia (EÚ) na skúmanie chudoby pracujúcich v roku 2003 nový socio-ekonomický indikátor - mieru rizika chudoby pracujúcich, ktorý je súčasťou pravidelného štatistického zisťovania o príjmoch a životných podmienok EU-SILC. Podľa definície EÚ sú za chudobných pracujúcich považovaní všetci pracujúci, ktorí žijú v domácnosti s disponibilným ekvivalentným príjmom pod hranicou chudoby t.j. pod hranicou 60 % mediánu danej krajiny. Zahŕňa všetkých pracujúcich, ktorí pracujú na plný alebo skrátený pracovný čas, spadajú do vekovej kategórie 18 až 64 rokov a v referenčnom roku pracovali najmenej 7 mesiacov. V súvislosti so zavedením tohto nového indikátora bolo realizovaných viacero štúdií, ktorých počet naďalej stúpa vzhľadom na väčšie ohrozenie pracujúcich chudobou. Predmetom štúdií bol rozsah chudoby pracujúcich (Bardeno a Guio 2005, Herman 2014), ich sociodemografický profil (Lohmann 2008,

2. CHUDOBNÍ PRACUJÚCI V EÚ28

Riziko chudoby pracujúcich má tendenciu meniť sa s mierou rizika chudoby. V roku 2012 bola najvyššia miera rizika chudoby v Rumunsku, Bulharsku, pobaltských štátoch a v štátoch južnej Európy (Grécko, Španielsko) a najnižšia v ČR. Pracujúci ľudia boli najviac ohrození chudobou v Rumunsku a Grécku, čo zodpovedá aj celkovému ohrozeniu chudobou. Najmenej sú pracujúci vystavení riziku chudoby vo Fínsku, ČR, Dánsku, Belgicku, Írsku a Holandsku. V priemere EÚ28 bola miera rizika chudoby v roku 2012 na úrovni 16,6 % a miera rizika chudoby pracujúcich bola nižšia o 7,7 percentuálnych bodov (ďalej p.b.). V porovnaní s priemerom EÚ dosahovalo Slovensko nižšie hodnoty v oboch skúmaných ukazovateľoch (miera rizika chudoby – 12,8 %, miera rizika chudoby pracujúcich – 5,8 %). Avšak ako možno vidieť z grafu 1 existuje značná variabilita medzi týmito dvoma mierami v členských štátoch EÚ, čo môže byť vysvetlené viacerými faktormi. Jedným z nich je ekonomicky aktívne obyvateľstvo a jeho podiel na celkovej populácii. V krajinách s vysokou mierou zamestnanosti sú obyvatelia menej ohrození chudobou oproti obyvateľom žijúcim v krajinách s nedostatkom pracovných príležitostí. Ďalej je to štruktúra ekonomiky a trhu práce, zloženie domácností a nedostatočná pracovná aktivita domácností,

osobnostné charakteristiky jednotlivca ale aj inštitucionálne faktory akými sú: úroveň minimálnej mzdy, daňové a odvodové zaťaženie (Frazer, H., Marlier, E., 2010, s. 23)

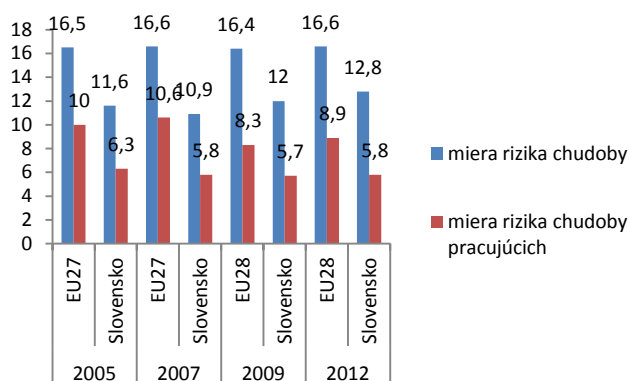
GRAF 1 Miera rizika chudoby, miera rizika chudoby pracujúcich, miera zamestnanosti (2012, %)

Zdroj: Vlastné spracovanie na základe údajov z Eurostatu. [cit. 2015. 26.05.] Dostupné na internete: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/statistics/search_database>.

Kým v období rokov 2005 až 2012 miera rizika chudoby v priemere EÚ nezaznamenala zásadné zmeny, tak miera rizika chudoby pracujúcich sa do roku 2009 znížila o 1,7 p.b. oproti roku 2005 ale od roku 2009 môžeme pozorovať mierny rast miery chudoby pracujúcich.

GRAF 2 Vývoj miery rizika chudoby pracujúcich (%)

Zdroj: Vlastné spracovanie na základe údajov z Eurostatu. [cit. 2015. 26.05.] Dostupné na internete: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/statistics/search_database>.

Na Slovensku pozorujeme mierny nárast podielu obyvateľov ohrozených chudobou od roku 2005 až po rok 2012, čo sa však

negatívne neodrazilo na miere rizika chudoby pracujúcich. Miera rizika chudoby pracujúcich poklesla o 0,5 p.b. v roku 2012 oproti roku 2005.

Vzhľadom na skutočnosť, že indikátor chudoby pracujúcich kombinuje individuálnu úroveň (zamestnanecký status jednotlivca) s kolektívnou (príjmová chudoba je meraná na úrovni domácnosti) nie je jednoznačná interpretácia tohto ukazovateľa v priebehu času ako aj medzi krajinami. Je ťažké poukázať na skutočné príčiny tohto vývoja, nakoľko tento môže byť spôsobený vývojom na trhu práce, štruktúrou domácností, opatreniami sociálnej alebo fiškálnej politiky alebo kombináciou týchto faktorov (Pontieux 2010:28).

2.1 Základné charakteristiky chudobných pracujúcich

Niektorí pracujúci sú viac ohrození chudobou ako iní a preto je dôležité skúmať ich špecifické charakteristiky. Tie zahŕňajú osobnostné charakteristiky (pohlavie, vek, vzdelanie), zloženie domácnosti (jednotlivec, domácnosť s nezaopatrenými deťmi alebo domácnosť bez detí) a zamestnanecké charakteristiky (počet odpracovaných mesiacov v danom roku, typ pracovnej zmluvy, pracovný čas). Uvedené premenné budú predmetom našej sekundárnej analýzy v nasledujúcej časti príspevku. Hodnotíme a porovnávame veľkosť a vybrané indikátory chudoby pracujúcich na základe jednotnej štatistiky EU-SILC.

Pracujúci muži boli podľa posledného zisťovania EU-SILC-u ohrození viac chudobou ako ženy. Je to čiastočne spojené s tým, že muži často žijú so ženami, ktoré sú menej aktívne na trhu práce alebo so ženami disponujúcimi nižšími mzdami (Bruder, Obádovics 2012). V priemere EÚ28 bolo v roku 2012 ohrozených chudobou 9,3 % pracujúcich mužov a 8,4 % pracujúcich žien. V ČR, Estónsku, Nemecku, Lotyšsku, Litve a na Cypre bola miera chudoby pracujúcich žien vyššia ako miera chudoby pracujúcich mužov. Nad priemerom EÚ28 bolo viac chudobných pracujúcich mužov v Rumunsku (20,1 %), Grécku (13,3 %), Poľsku (11,9 %), Taliansku, Luxembursku Portugalsku (11,6 %) a Španielsku (11,0 %). U žien bolo v roku 2012 najviac chudobných pracujúcich v Rumunsku (14,4 %), Grécku (12,6 %), Luxembursku (10,7 %), Litve (10,6 %), Lotyšsku (10,2 %) a Španielsku (10,0 %). Najmenší rozdiel medzi mierou chudobných pracujúcich mužov a žien (0,3 p.b.) bol v roku 2012 v Belgicku, Rakúsku a na Slovensku.

TABUĽKA 1 Osobnostné charakteristiky chudobných pracujúcich (2012, %)

Krajiny EÚ	Pohlavie		Vek			Vzdelanie ISCED		
	M	Ž	18-24	25-55	55-64	0-2	3-4	5-6
EÚ28	9,3	8,4	11,4	8,8	8,5	17,7	8,9	4,1
Belgicko	4,5	4,2	2,7	4,5	4,4	10,1	4,7	2,5
Bulharsko	8,0	6,4	6,5	7,2	7,7	30,2	5,0	1,5
ČR	3,8	4,4	3,1	4,1	4,1	9,3	4,6	1,1
Dánsko	5,5	3,0	15,9	3,9	3,0	5,6	5,0	2,5
Nemecko	7,5	9,8	11,5	8,4	8,5	16,1	8,6	5,7
Estónsko	6,2	9,3	7,2	7,5	9,2	11,1	8,9	5,2
Írsko	4,8	4,2	2,6	4,2	7,0	8,5	5,4	2,7
Grécko	13,3	12,6	18,1	11,9	19,2	27,8	13,6	3,6
Španielsko	11,0	10,0	15,5	10,7	8,3	16,3	11,5	4,7
Francúzsko	8,6	7,3	13,5	7,6	7,4	15,5	8,9	3,7
Chorvátsko	7,6	4,6	9,1	6,3	4,6	19,1	5,9	1,4
Taliansko	11,6	9,4	13,7	10,9	8,5	17,6	8,8	4,3
Cyprus	8,2	9,8	10,7	9,5	5,3	15,3	11,0	3,4
Lotyšsko	7,8	10,2	9,6	9,1	8,8	18,1	10,5	3,4
Litva	7,9	10,6	7,0	9,9	6,6	27,8	11,8	3,1
Luxembursko	11,6	10,7	11,9	11,4	9,5	22,6	9,1	2,8
Maďarsko	7,1	6,0	9,9	6,5	5,9	23,6	6,2	1,0
Malta	7,8	2,7	4,1	6,6	3,5	10,6	2,4	0,4
Holandsko	5,1	3,8	5,8	4,3	4,8	7,1	3,8	4,1
Rakúsko	8,1	7,8	9,8	7,9	6,6	13,8	7,0	7,4
Poľsko	11,9	9,4	11,7	10,8	10,3	27,7	12,9	2,3
Portugalsko	11,6	9,2	13,6	9,8	13,3	14,8	5,9	2,7
Rumunsko	20,1	14,4	29,8	16,7	19,0	44,9	13,8	0,8

Slovinsko	8,4	5,5	7,5	7,0	7,1	12,8	8,6	2,1
Slovensko	5,9	5,6	3,3	6,2	4,0	16,5	6,2	3,2
Fínsko	4,0	3,5	7,6	3,4	3,6	6,0	4,9	1,9
Švédsko	7,5	6,8	19,4	6,5	4,0	13,0	7,8	4,6
Veľká Británia	8,6	7,8	7,5	7,9	10,0	12,8	8,7	5,4

Zdroj: Vlastné spracovanie na základe údajov z Eurostatu. [cit. 2015. 26.05.] Dostupné na internete: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/statistics/search_database>.

Podľa údajov Eurostatu v priemere EÚ28 miera rizika chudoby pracujúcich klesá s vekom pracujúceho. Ako môžeme vidieť z tabuľky 1 mladí pracujúci čelia vyššiemu riziku chudoby (11,4 %) ako ich starší kolegovia vo veku 25 až 54 rokov (8,8 %) a vo veku 55 až 64 rokov (8,5 %). Najčastejšie je to zdôvodňované tým, že absolventi a mladí ľudia začínajú pracovať za nízke mzdy, čo ich predurčuje k ohrozeniu chudobou. Túto skutočnosť môžeme pripísať tomu, že mladí ľudia majú nedostatočné skúsenosti a je potrebné ich zaškoliť. Najvyššia miera rizika chudoby mladých pracujúcich bola v roku 2012 v Rumunsku (29,8 %), Švédsku (19,4 %), Grécku (18,1 %), Dánsku (15,9 %) a Španielsku (15,5 %). V 7 členských štátoch – Belgicko, Bulharsko, ČR, Estónsko, Írsko, Slovensko a Veľká Británia – bola miera rizika chudoby mladých pracujúcich najnižšia v roku 2012 oproti ostatným vekovým kategóriám pracujúcich. Jedine v Grécku bola najvyššia miera rizika chudoby pracujúcich zo všetkých vekových kategórií vo veku 55 až 64 rokov (19,2 %). Na Malte a v Litve bola v roku 2012 najvyššia miera rizika chudoby pracujúcich vo veku 25 až 54 rokov spomedzi uvedených vekových skupín.

Ohrozenie rizikom chudoby pracujúcich môže byť zvýšené aj vďaka nízkemu vzdelaniu, ktoré pracujúcich predurčuje k zamestnávaniu v nízkooplatených sektoroch (výroba, stavebníctvo, poľnohospodárstvo, rybolov, obchod) ako aj na nestabilných pracovných miestach. Rozdiely v miere chudoby pracujúcich podľa vzdelania môžu byť porovnateľné s relatívnymi zárobkami zo zamestnania podľa najvyššieho dosiahnutého vzdelania. Najpočetnejšou skupinou sú chudobní pracujúci s najnižším ukončeným vzdelaním (ISCED 0-2), ktorí v priemere EÚ28 predstavovali 17,7 % v roku 2012. Tesne pod priemerom sa nachádzalo Slovensko, kde 16,5 % pracujúcich s najnižším vzdelaním bolo ohrozených chudobou. Nad priemerom EÚ28 boli chudobní pracujúci v Bulharsku, Grécku, Chorvátsku, Litve, Luxembursku, Maďarsku, Poľsku a Rumunsku. Alarmujúca je však najviac situácia v Rumunsku, kde skoro každý druhý pracujúci so vzdelaním ISCED 0-2 je ohrozený chudobou a v Bulharsku je to skoro každý tretí pracujúci. Ďalej v priemere EÚ28 bolo ohrozených chudobou 8,9 % pracujúcich s najvyšším ukončením vzdelaním ISCED 3-4. Nad priemerom EÚ28 boli krajiny ako Grécko, Španielsko, Cyprus, Lotyšsko, Litva, Luxembursko, Poľsko a Rumunsko. Na Slovensku bolo v roku 2012 ohrozených chudobou 6,2 % pracujúcich so vzdelaním ISCED 3-4. Najmenej ohrozených chudobou sú pracujúci s dosiahnutým najvyšším stupňom vzdelania (ISCED 5-6). Ich podiel v roku 2012 bol na úrovni 4,1 % v priemere EÚ28. Nad úrovňou 4,1 % boli ohrození chudobou pracujúci s najvyšším ukončením vzdelaním ISCED 5-6 v Nemecku, Estónsku, Španielsku, Taliansku, Rakúsku, Švédsku a vo Veľkej Británii. Na Slovensku bolo ohrozených chudobou v roku 2012 len 3,2 % pracujúcich s najvyšším vzdelaním. Najmenej vysokoškolsky vzdelaných ľudí bolo ohrozených chudobou na Malte (0,4 %) a v Rumunsku (0,8 %) a najviac v Rakúsku (7,4 %). Stále však platí, že čím vyššie dosiahnuté vzdelanie človek získa, tým lepšie postavenie na trhu práce zaujme.

Môžeme konštatovať, že v krajinách, kde je viac znižovaná návratnosť zo vzdelania (nižšie rozdiely v zárobkoch medzi vysokokvalifikovanými a nízkokvalifikovanými), sú tiež nižšie rozdiely v chudobe pracujúcich u nízko a vysokokvalifikovaných.

Najnižšie rozdiely v chudobe pracujúcich medzi najnižšie a najvyššie vzdelanými pracujúcimi boli v roku 2012 v severných štátoch: v Holandsku (3 p.b.), Dánsku (3,1 p. b.), a Fínsku (4,1 p. b.). Naopak najväčšie rozdiely v zastúpení chudobných pracujúcich s najnižším a najvyšším vzdelaním boli v Rumunsku (44,1 p. b.), Bulharsku (28,7 p.b.) a Poľsku (25,4 p.b.).

Okrem osobnostných charakteristík je chudoba pracujúcich spájaná so štruktúrou domácnosti, ktorá vplýva na chudobu pracujúcich v rozhodujúcej miere a je úzko prepojená s pracovnou intenzitou domácnosti. Rodiny s nízkou pracovnou intenzitou odrážajú situácie, kde je málo dospelých, ktorí sú zarábajúci alebo ktorí nepracujú dost' na to, aby zarobili adekvátny príjem pre všetkých členov rodiny. Nízka intenzita práce tak vedie ku chudobe pracujúcich. Domácnosti s nezaopatrenými deťmi sú vystavené riziku chudoby pracujúcich viac ako domácnosti bez nezaopatrených detí o 3,2 p. b. v priemere EÚ28. Jedine v Dánsku, Nemecku, Fínsku, Švédsku a na Cypre je vyššie ohrozenie chudobou pracujúcich u domácnosti bez nezaopatrených detí, čo súvisí s realizovanou rodinou politikou v daných krajinách. Najväčšiemu riziku chudoby pracujúcich sú vystavené domácnosti s nezaopatrenými deťmi v Rumunsku, Grécku, Luxembursku, Španielsku, Taliansku a Poľsku a najmenšiemu riziku domácnosti v Dánsku, Fínsku a Írsku. Domácnosti bez nezaopatrených detí boli v roku 2012 najviac vystavené riziku chudoby pracujúcich v Rumunsku a najmenšiemu riziku na Malte a Slovenku.

TABUĽKA 2 Charakteristiky domácností chudobných pracujúcich (2012, %)

Krajiny EÚ	Jednotlivec	Jednotlivec s nezaopatrenými deťmi	Dvaja a viac dospelých bez nezaopatrených detí	Dvaja a viac dospelých s nezaopatrenými deťmi	Domácnosti bez nezaopatrených detí	Domácnosti s nezaopatrenými deťmi
EÚ28	12,7	20,5	5,6	10,0	7,4	10,6
Belgicko	6,6	13,6	2,6	4,3	3,8	5,0
Bulharsko	8,3	17,5	4,3	9,4	4,7	9,7
ČR	6,8	11,5	2,6	4,3	3,4	4,7
Dánsko	10,6	5,9	1,6	3,1	5,2	3,3
Nemecko	15,3	22,5	5,8	6,9	9,0	8,1
Estónsko	10,8	22,1	4,7	7,3	6,5	8,5
Írsko	11,1	9,2	3,2	4,2	4,5	4,5
Grécko	10,5	12,7	10,7	15,7	10,6	15,6
Španielsko	11,8	25,4	6,4	13,1	7,4	13,6
Francúzsko	10,1	24,3	4,9	7,6	6,6	9,1
Chorvátsko	3,9	13,9	4,0	7,7	4,0	7,8
Taliansko	13,3	24,7	5,7	12,5	7,9	13,2
Cyprus	10,8	15,3	9,6	7,7	9,9	8,0
Lotyšsko	12,1	25,8	5,9	9,3	7,0	10,8
Litva	7,8	33,4	5,2	9,7	5,9	11,9
Luxembursko	11,7	23,6	5,4	13,1	7,6	14,3
Maďarsko	9,8	15,5	4,4	7,6	5,1	8,0
Malta	2,0	7,6	2,0	9,8	2,0	9,7
Holandsko	6,4	9,8	2,7	5,1	3,7	5,4
Rakúsko	11,0	16,1	4,9	9,0	6,7	9,4
Poľsko	10,7	15,6	6,1	13,7	6,7	13,7
Portugalsko	11,8	19,6	8,1	11,6	8,6	12,0
Rumunsko	20,6	23,7	13,6	20,4	14,3	20,5
Slovinsko	10,5	18,0	5,7	6,7	6,8	7,2
Slovensko	9,5	16,9	1,8	7,6	2,8	7,9
Fínsko	7,3	11,6	2,6	2,6	4,0	3,4
Švédsko	14,3	17,8	4,9	4,9	8,1	6,0
Veľká Británia	16,0	17,8	5,0	10,0	6,9	10,6

Zdroj: Vlastné spracovanie na základe údajov z Eurostatu. [cit. 2015. 26.05.] Dostupné na internete: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/statistics/search_database>.

Domácnosti s jedným pracujúcim a nezaopatrenými deťmi sú skoro 4-krát viac ohrozené rizikom chudoby ako domácnosti s dvoma a viac dospelými členmi. Vzhľadom na skutočnosť, že vo väčšine prípadoch je živiteľkou žena, je dôležitá zamestnanosť matiek ako stratégia vyvarovania detí vyrastania v chudobe. Je preto nevyhnutné, uľahčiť plnú participáciu na trhu práce osamelým rodičom, k čomu je potrebné zabezpečiť adekvátnu a dostupnú starostlivosť o deti. Výnimkou je Dánsko a Írsko, kde je väčšie riziko ohrozenia chudobou pracujúcich jednotlivcov ako pracujúcich jednotlivcov s nezaopatrenými deťmi, čo súvisí s uplatňovanou sociálnou a najmä rodinnou politikou. V priemere EÚ28 bolo v roku 2012 ohrozených chudobou 20,5 % domácností pracujúceho jednotlivca s nezaopatrenými deťmi. Nad priemerom EÚ28 bolo Nemecko, Estónsko, Španielsko, Francúzsko, Taliansko, Lotyšsko, Litva, Luxembursko a Rumunsko. Na Slovensku bolo v roku 2012 ohrozených rizikom chudoby 16,9 % pracujúcich jednotlivcov s nezaopatrenými deťmi. Nižšia pracovná intenzita domácnosti s deťmi je spôsobená obmedzenými kapacitnými možnosťami zariadení starostlivosti o deti ako aj limitovanými zdrojmi domácností za platenie poskytovaných služieb týchto zariadení. V niektorých krajinách môže byť ďalším dôvodom aj nedostatok flexibilných foriem zamestnávania práve pre rodiny s deťmi. Spoločnosť si musí uvedomiť, že deti žijúce v domácnosti ohrozenou chudobou netrpia len nedostatkom zdrojov, ale majú aj obmedzené možnosti vzdelávania, čo sa následne v budúcnosti prejaví aj v ich uplatnení na trhu práce.

Niektoré črty trhu práce ako je nízka mzda, neštandardné formy zamestnávania ako aj neschopnosť zamestnať sa na plný pracovný čas spôsobujú vyššie riziko chudoby pracujúcich.

Vo všetkých krajinách EÚ sú rizikom chudoby viac ohrození pracujúci na dobu určitú ako pracovníci s pracovnou zmluvou na dobu neurčitú. V priemere EÚ28 bolo v roku 2012 ohrozených chudobou 14,7 % pracujúcich na dobu určitú. Najväčší podiel chudobných pracujúcich na dobu určitú bol v Bulharsku, Luxembursku, na Cypre a Maďarsku. Na Slovensku bolo s týmto typom pracovnej zmluvy ohrozených chudobou 7,3 % pracujúcich.

TABUĽKA 3 Pracovné charakteristiky chudobných pracujúcich (2012, %)

Krajiny EÚ	Typ pracujúceho		Typ pracovnej zmluvy		Pracovný čas	
	Zamestnanci	Ostatní pracujúci	Zamestnanci s prac. pomerom na dobu neurčitú	Zamestnanci s prac. pomerom na dobu určitú	Ustanovený prac. čas	Skrátený prac. čas
EÚ28	6,8	22,1	5,5	14,7	7,2	14,6
Belgicko	3,3	13,9	2,7	10,0	3,5	5,9
Bulharsko	6,4	15,6	4,9	25,3	6,4	20,9
ČR	3,0	9,0	2,3	7,3	3,5	10,5
Dánsko	3,4	14,8	3,3	12,9	2,7	7,5
Nemecko	7,9	20,7	6,6	17,0	6,3	13,4
Estónsko	6,0	25,8	5,7	13,4	6,4	16,4
Írsko	3,1	14,2	2,2	7,2	2,9	7,4
Grécko	9,2	20,3	5,8	13,8	10,7	27,0
Španielsko	8,3	22,1	5,4	17,5	8,9	18,7
Francúzsko	6,8	16,6	5,1	15,2	6,0	12,8
Chorvátsko	4,8	16,0	4,1	10,5	5,3	26,2
Taliansko	8,4	18,6	7,0	18,6	9,0	17,9
Cyprus	8,6	12,4	6,2	25,9	7,8	16,6
Lotyšsko	7,7	23,3	7,2	17,6	7,7	20,5

Litva	8,5	16,0	8,2	11,5	7,6	24,7
Luxembursko	10,1	23,6	8,9	23,1	10,1	14,0
Maďarsko	7,0	3,0	4,9	23,7	5,4	16,5
Malta	4,7	15,8	3,5	4,7	5,3	12,1
Holandsko	3,5	12,7	3,3	6,8	3,4	4,5
Rakúsko	7,2	13,9	6,8	13,5	6,8	9,5
Poľsko	7,1	25,5	5,1	12,2	9,7	20,2
Portugalsko	7,2	33,9	5,5	11,7	8,8	28,0
Rumunsko	4,9	54,0	4,9	12,1	13,1	57,3
Slovinsko	4,6	27,8	3,9	8,1	5,8	13,4
Slovensko	3,5	17,8	3,0	7,3	5,3	17,8
Fínsko	2,0	15,2	1,7	6,5	2,7	10,6
Švédsko	6,4	16,4	4,4	18,8	5,2	11,1
Veľká Británia	6,8	19,6	5,9	8,0	6,2	13,6

Zdroj: Vlastné spracovanie na základe údajov z Eurostatu. [cit. 2015. 26.05.] Dostupné na internete: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/statistics/search_database>.

Najmenší podiel chudobných pracujúcich s pracovnou zmluvou na dobu určitú bol v roku 2012 na Malte, vo Fínsku a v Holandsku. Pracovníci s pracovnou zmluvou na dobu neurčitú sú vystavení riziku chudoby 2,7-krát menej ako pracovníci s pracovnou zmluvou na dobu určitú. V priemere EÚ28 bolo 5,5 % chudobných pracujúcich s pracovnou zmluvou na dobu neurčitú v roku 2012, pričom najmenej bolo chudobou ohrozených pracovníkov s týmto typom pracovnej zmluvy vo Fínsku, Írsku, Belgicku a ČR. Na Slovensku boli 3 % pracovníkov na dobu neurčitú ohrozených chudobou.

V priemere EÚ28 sú najmenej ohrození rizikom chudoby spomedzi pracujúcich zamestnanci. Najmenej ohrození chudobou spomedzi členských krajín v roku 2012 boli zamestnanci vo Fínsku, Írsku a ČR a najviac v Luxembursku. V roku 2012 boli ostatní pracujúci v 3-krát väčšom riziku chudoby ako zamestnanci, i keď musíme podotknúť, že údaje o príjme ostatných pracujúcich môžu byť podhodnotené a v priebehu rokov značne kolísavé. Miera rizika chudoby ostatných pracujúcich sa pohybovala od 3 % v Maďarsku až po 54 % v Rumunsku.

Ďalším podmieňujúcim faktorom, ktorý predurčuje pracujúcich k ohrozeniu chudobou, je pracovný čas. Pracovníci s kratším pracovným časom boli v roku 2012 vo väčšom riziku chudoby ako pracovníci na plný pracovný čas v dôsledku nižšieho počtu odpracovaných hodín a nižšieho zárobku. V priemere EÚ28 bolo 14,6 % chudobných pracovníkov na skrátený pracovný čas a 7,2 % chudobných pracovníkov na plný pracovný čas. Až 57,3 % pracovníkov na skrátený pracovný čas bolo vystavených riziku chudoby v roku 2012 v Rumunsku a 28 % v Portugalsku. Najmenší podiel pracujúcich na skrátený pracovný čas ohrozených chudobou bol v roku 2012 v Holandsku a Belgicku. Na Slovensku bolo 17,8 % chudobných pracujúcich na skrátený pracovný čas, čo je nad priemerom EÚ28.

Vo väčšine krajín EÚ28 je podiel chudobných pracujúcich na plný pracovný úväzok pod 10 %. Zmluva na ustanovený pracovný čas dáva zamestnancovi vyššiu istotu, viac odpracovaných hodín a nižšiu mieru chudoby pracujúcich. SR s podielom 5,3 % chudobných pracujúcich na plný pracovný čas sa nachádza pod priemerom EÚ28. Nad 10 % chudobných pracujúcich s riadnym pracovným časom bolo v roku 2012 v Grécku, Luxembursku a Rumunsku. V krajinách s vysokou mierou chudoby pracujúcich sa považuje za hlavnú príčinu chudoby kombinácia troch faktorov: nízkej mzdy, nízkej kvality zamestnania a nízkej istoty zamestnania. V mnohých krajinách je chudoba pracujúcich dôsledkom uplatňovaného modelu ekonomickej globalizácie založenom na segmentácii trhu práce a mzdovom embargu resp. znižovaní miezd.

3. ZÁVER

Viacere výskumy ako aj správy EÚ poukazujú na skutočnosť, že chudoba pracujúcich sa stáva súčasťou všetkých členských štátov. Napriek závažným dopadom ekonomickej krízy nie je v členských krajinách EÚ všeobecná tendencia rastu chudoby pracujúcich. Podľa údajov Eurostatu v 14 z 28 členských štátov sa zvýšila miera rizika chudoby pracujúcich v roku 2012 oproti predkrízovému obdobiu, pričom v ostatných krajinách poklesla. Je pravdepodobné, že aspoň v niektorých krajinách, v ktorých si pracujúci udržali zamestnanie v krízovom období, boli pracujúci menej ohrození rizikom chudoby ako tí, ktorí stratili zamestnanie. Prejav chudoby pracujúcich sa značne líši v jednotlivých krajinách kvôli špecifickým faktorom, ktoré si zároveň vyžadujú aj špecifické nástroje. Chudoba pracujúcich sa tak stáva pre EÚ reálnou sociálno-ekonomickou výzvou, ktorá si vyžaduje komplexné riešenie. Na základe našej analýzy vyplynulo, že chudoba pracujúcich sa dotýka tak ako individuálnej tak aj kolektívnej úrovne. Na individuálnej úrovni môžeme urobiť profil chudobne pracujúceho v priemere EÚ28. Chudobný pracujúci je muž vo veku 18 až 24 rokov s pracovnou zmluvou na dobu určitú, so skráteným pracovným časom a s najnižším ukončeným vzdelaním ISCED 0-2. Na kolektívnej úrovni ide o domácnosť jednotlivca s viacerými nezaopatrenými deťmi. Indikátor chudoby pracujúcich tak skúma pracovný status jednotlivca a zároveň príjmový status domácnosti, v ktorej jednotlivec žije. Pri riešení chudoby pracujúcich je preto žiaduce kombinovať dva prístupy. Prvý prístup je zameraný na opatrenia trhu práce (politika minimálnej mzdy, štandardné zamestnanecké vzťahy, sociálny dialóg, vzdelávanie...) a druhý prístup je zameraný na rodinnú politiku a sociálne transfery. Vo väčšine členských krajín samotná otázka chudoby pracujúcich nie je hlavnou vládnu prioritou ale jej riešenie je spojené v rámci politiky boja proti chudobe a sociálnemu vylúčeniu alebo politik spojených so sociálnym systémom. Ku zníženiu chudoby pracujúcich môžu prispieť aj národné ako aj európske politiky prostredníctvom nielen podpory množstva pracovných miest ale aj ich kvality. Zamestnanosť tak naďalej zostáva hlavným nástrojom ako sa vyhnúť riziku chudoby, i keď to nie je postačujúce.

Zdroje

1. ANDREß, H. - LOHMANN, H. (2008.). *The Working Poor in Europe. Employment, Poverty and Globalization*. Bodmin, Cornwall: Edward Elgar Publishing. 315 s. ISBN 978-1-84720-798-2.
2. BARDONE, L. – GUIO, A.-C. (2005). In-Work-Poverty. *Statistics in Focus -Population and Social Conditions* 5/2005, s.12. ISSN 1024-4352.
3. BRUDER, E. – OBÁDOVICS, S. (2012). Poverty among Hungarian working population. *International Journal of Humanities and Social Science*, vol.2, No 18, s. 158-165. ISSN 2221-0989.
4. COOKE, G. – Lawton, K. (2008). *Working out of Poverty: A Study of the Low Paid and the Working Poor*. London: Insitute for Public Policy Research. Dostupné na: http://www.ippr.org/assets/media/images/media/files/publication/2011/05/working_out_of_poverty_1616.pdf?noredirect=1
5. CORLUIY, V. – VAMDENBROUCKE, F. (2012). Individual Employment, Household Employment and Risk of Poverty in the EU. A decomposition analysis. *CSB Working Paper* No12/06, http://www.centrumvoorsociaalbeleid.be/sites/default/files/CSB%20Working%20Paper%2012%2006_Juni%202012.pdf, [cit. 2015. 28.04.]
6. FRAZER, H. - MARLIER, E. (2010). *In-work Poverty and Labour market Segmentation in the EU: Key Lessons*. Synthesis Report. [online]. EC, EU Network of Independent Experts on Social Inclusion, 2010. 64 s. [cit. 2015.06.05.]. Dostupné <http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=89&langId=en&newsId=1394&furtherNews=yes>
7. FRAZER, N. et al. (2011). *Working Poverty in Europe. A Comparative Approach*. Basingstoke: Palgrave Macmillan. 337 s. ISBN 978-0-230-29010-5.
8. GRIMSHAW, D. (2011). What do we know about Low-Wage Work and Low-Wage Workers? Analysing the Definitions, Patterns, Causes and Consequences in International Perspective. Geneva: ILO, *Conditions of work. and Employment Series* No.28, 66 s.
9. HERMAN, E. (2014). Working Poverty in the European Union and its main determinants: an empirici analysis. *Inzinerine Ekonomika-Engineering Economics*, vol 25, No 4, s. 427-436. EISSN 2029-5839.
10. LOHMANN, H. (2008). *The Working Poor in European Welfare States: Empirical Evidence from a Multilevel Perspective*. In: Andreß, H.-J./Lohmann, H. (Ed.): *The Working Poor in Europe. Employment, Poverty and Globalization*. Bodmin, Cornwall: Edward Elgar Publishing.
11. NOLAN, B. et al. (2010). Low Pay, In-Work Poverty and Economic Vulnerability: A Comparative Analysis Using EU-SILC. *Geary Insitute Working Paper*, 30 s. Dostupné: http://www.ucd.ie/geary/static/publications/workingpapers/gear_ypw201028.pdf.
12. PONTHEUX S. (2010): In work poverty in the EU. *Eurostat Methodologies and Working Papers*, 52 s. ISSN 1977-0375.
13. SPANNAGEL, D.(2013). *In work poverty in Europe: extent, structure and causal mechanism*, http://cope-research.eu/wp-content/uploads/2013/03/In-work_Poverty_in_Europe.pdf, [cit. 2015. 14.04.]
14. http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/statistics/search_database